
Το Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών Έρευνας & Τεχνολογίας και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Φίλιππος Τσιμπόγλου
Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ/ΕΙΕ)

*The endless cycle of idea and action,
Endless invention, endless experiment,
Brings knowledge of motion, but not of stillness ...
Where is the Life we have lost in living?
Where is the Wisdom we have lost in knowledge?
Where is the Knowledge we have lost in Information?
(T.S. Eliot)¹*

Εισαγωγή

Εδώ και αρκετά χρόνια η πληροφορία χαρακτηρίζεται από αρκετούς οικονομολόγους ως διακριτός συντελεστής παραγωγής, μαζί με τους “κλασσικούς” συντελεστές εργασία, κεφάλαιο, έδαφος. Οι βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες βαδίζουν ήδη σε μια νέα εποχή, την εποχή της Παγκόσμιας Κοινωνίας των Πληροφοριών (ΠΚΠ), όπως αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα ο όρος Global Information Society. Ο προσδιορισμός “Global” αναφέρεται αφενός στον πέρα από σύνορα χαρακτήρα των πληροφοριών και των κοινωνιών και αφετέρου στην έκταση που καταλαμβάνει η νέα πραγματικότητα. Αναφορικά με την έκταση, ακριβέστερος θα ήταν ο όρος semi global για δύο λόγους, πρώτον επειδή αφορά ένα μόνο τμήμα, του πλανήτη, αριθμητικά το μικρότερο και δεύτερον, στην πραγματικότητα, δεν εξασφαλίζεται η πρόσβαση στις πληροφορίες όλων των πολιτών, ούτε καν στις χώρες που θεωρούνται βιομηχανικά αναπτυγμένες. Και τούτο συμβαίνει παρά το γεγονός ότι η τεχνολογική ανάπτυξη καθαυτή, επιτρέπει την απρόσκοπτη ροή πληροφορίας, ανεξάρτητα από γεωγραφικούς περιορισμούς. Είναι οι θεσμικοί-κοινωνικοί περιορισμοί που εμποδίζουν μια τέτοια ροή. Αναγνωρίζοντας τον πολύτιμο χαρακτήρα και των δύο αγαθών, της Ζωής και της Πληροφορίας, στην διανυόμενη εποχή της Κοινωνίας των Πληροφοριών, μπορούμε να συνδυάσουμε τους στίχους του Eliot με τις θεωρήσεις των οικονομολόγων και να προχωρήσουμε στον συλλογισμό-ερώτημα

Where is the Life we have lost together with Information?²

Ένα από τα πρώτα πεδία εφαρμογής της Παγκόσμιας Κοινωνίας των Πληροφοριών είναι η αξιοποίηση του πληροφοριακού πλούτου που βρίσκεται στις βιβλιοθήκες (βλ. Έκθεση επιτροπής Bagenmann). Τα χαρακτηριστικά της μεμονωμένης-απομονωμένης

¹ Ο ατέλειωτος κύκλος ιδέας και πράξης,
Ατέλειωτη εφεύρεση, ατέλειωτο πείραμα,
Φέρνει τη γνώση της κίνησης, μα όχι της ακινησίας ...
Πού είναι η Ζωή που χάσαμε ζώντας;
Πού είναι η Σοφία που χάσαμε στη γνώση;
Πού είναι η Γνώση που χάσαμε στη πληροφορία;

² Πού είναι η Ζωή που χάσαμε μαζί με τη Πληροφορία;

βιβλιοθήκης συνεχώς υποχωρούν. Η μεμονωμένη βιβλιοθήκη χάνει τον τοπικό χαρακτήρα της και την περιορισμένη γεωγραφική της εμβέλεια, γίνεται πλέον ένα από τα ζωντανά και ενεργά τμήματα μιας ευρύτερης “νοητής βιβλιοθήκης” (virtual library), προσβάσιμης και αξιοποιήσιμης από το σύνολο των πολιτών μιας χώρας ή σωστότερα ενός σημαντικού αριθμού χωρών. Ταυτόχρονα οι τοπικοί χρήστες της αποκτούν πρόσβαση στις υπόλοιπες βιβλιοθήκες-συνιστώσες της “νοητής βιβλιοθήκης”.

Στοιχεία αυτής της λειτουργίας υπάρχουν εδώ και χρόνια, αρκετά από τα οποία πολύ πριν την έλευση των υπολογιστών. Τέτοια στοιχεία θεωρούνται οι επιτομές (abstracts) και οι βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων, τα δίκτυα και οι μηχανισμοί συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθηκών για παραγγελίες (φωτο-) αντιγράφων, ο διαδανεισμός μεταξύ βιβλιοθηκών κ.α. Όμως το σημερινό επίπεδο ανάπτυξης της τεχνολογίας επιτρέπει, ή σωστότερα επιβάλλει, ασύγκριτα μεγαλύτερες ταχύτητες και εντάσεις αυτών των λειτουργιών.

Στή χώρα μας, για λόγους που δεν εμπίπτουν στους στόχους αυτής της παρουσίασης, δεν αναπτύχθηκαν συστηματικά οι μηχανισμοί και δεν παγιώθηκαν οι διαδικασίες που θα αποτελούσαν τα θεμέλια για την οικοδόμηση της συνεργασίας μεταξύ των βιβλιοθηκών. Εντούτοις εκατόν εβδομήντα και πλέον χρόνια μετά την εθνική ανεξαρτησία, η Ελλάδα κατορθώνει, με πρωτοβουλία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), να δημιουργήσει Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών Έρευνας και Τεχνολογίας, με πρώτη δραστηριότητα την παραγγελία online φωτοαντιγράφων από άρθρα περιοδικών.

Το Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών Έρευνας & Τεχνολογίας

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), στο πλαίσιο του έργου Ι3/ΕΚΤ του προγράμματος ΕΠΕΤ Ι (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Έρευνας-Τεχνολογίας) ανέλαβε την δημιουργία Δικτύου Συνεργασίας Επιστημονικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών. Τον Φεβρουάριο του 1994 άρχισε η πιλοτική φάση λειτουργίας του Δικτύου. Η πιλοτική φάση αποσκοπούσε στην δημιουργία ενός αρχικού πυρήνα βιβλιοθηκών, οι οποίες θα είχαν την δυνατότητα online παραγγελίας φωτοαντιγράφων από άρθρα περιοδικών των συλλογών τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της φάσης, μεταξύ άλλων, συντάχθηκε Συνυποσχετικό Συμμετοχής και όρων λειτουργίας του δικτύου. Είκοσι (20) βιβλιοθήκες υπέγραψαν το συνυποσχετικό ενώ έξι (6) από αυτές ξεκίνησαν την πιλοτική αξιοποίηση του δικτύου. Τα κριτήρια επιλογής των βιβλιοθηκών ήταν τα παρακάτω:

1. Οι συλλογές τους να περιλαμβάνονται στην online βάση δεδομένων του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών και να είναι πρόσφατα ενημερωμένες,
2. Να έχουν την απαραίτητη υποδομή σε εξοπλισμό (φωτοαντιγραφικό μηχάνημα, προσωπικό υπολογιστή και modem) και πρόσβαση σε κάποιο από τα διαθέσιμα δίκτυα μεταβίβασης δεδομένων (HELLASPAC, ARIADNE, FORTHNET),
3. Να έχουν υπογράψει το αντίστοιχο συνυποσχετικό,
4. Να είναι σε θέση (κατά δήλωση) να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της πιλοτικής φάσης,

Η τεχνολογική υποδομή που χρησιμοποιήθηκε ήταν ο **διαθέτης (host computer) “ΕΡΜΗΣ”** του **ΕΚΤ**, που εγκαταστάθηκε το 1993 στο πλαίσιο του ίδιου έργου. Το σύστημα αποτελείται από υπολογιστή main frame Siemens/Nixdorf, λειτουργικό σύστημα BS2000 και σύστημα διαχείρισης βάσεων δεδομένων GRIPS, η γλώσσα ερωταπόκρισης είναι η CCL (Common Command Language), συνυπάρχει επίσης Γραφικό ενδιάμεσο (graphical user interface) βασισμένο σε αρχιτεκτονική client-server για περιστασιακούς και χρήστες χωρίς ιδιαίτερη εξειδίκευση.

Η τεκμηριωτική βάση στηρίχθηκε στον **Συλλογικό Κατάλογο Περιοδικών στις Ελληνικές Επιστημονικές Βιβλιοθήκες**, που υπήρχε ήδη ως βάση δεδομένων online και λειτουργούσε στο ΕΚΤ από το 1985, αλλά ήταν περισσότερο γνωστός στο χώρο των βιβλιοθηκών από την έντυπη μορφή του, αφού κάθε μία από τις τρεις εκδόσεις διανεμήθηκε σε περισσότερες από 1.500 βιβλιοθήκες της χώρας.

Η δημιουργία του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών (ΣΚΠ) ξεκίνησε το 1983 και η ενημέρωση του συνεχίζεται αδιαλείπτως. Ο ΣΚΠ αποτέλεσε την πρώτη online βάση δεδομένων του ΕΚΤ. Το 1985 κυκλοφόρησε η πρώτη έντυπη μορφή του καταλόγου. Περιλάμβανε τις συλλογές πέντε (5) βιβλιοθηκών που ανήκαν σε ιδρύματα εποπτευόμενα από το (τότε) Υπουργείο Ερευνας Τεχνολογίας (ΥΒΕΤ) συγκεκριμένα ΕΙΕ, ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος, Ινστιτούτο Παστέρ, ΕΚΚΕ, ΙΩΚΑΕ (νυν ΕΚΘΕ). Οι συλλογές αυτές αριθμούσαν πέντε χιλιάδες (5.000) τίτλους περιοδικών. Σήμερα (αρχές 1995) οι βιβλιοθήκες ανέρχονται σε 142 (μία από την Κύπρο), ενώ οι τίτλοι φθάνουν τις **19.520** και οι ετήσιες συνδρομές ξεπερνούν τις **45.000**. Θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι αυτοί οι τίτλοι αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα της Συνολικής Εθνικής Συλλογής Ε&Τ Περιοδικών. Στο διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η εξέλιξη του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών. Στον αριστερό άξονα μετρούνται οι τίτλοι και στον δεξιό οι βιβλιοθήκες. Οι τρεις πρώτες χρονολογίες (1985, 1989, 1992) αντιστοιχούν στις έντυπες εκδόσεις. Οι δύο τελευταίες (1994, 1995) αποτυπώνουν την κατάσταση στην online βάση δεδομένων τα τελευταία χρόνια και περιλαμβάνουν επιπλέον τον αριθμό βιβλιοθηκών που συναποτελούν το δίκτυο.

Δομή του Δικτύου

Η χώρα δεν διαθέτει μια βιβλιοθήκη του τύπου της British Library ή του INIST, στις οποίες συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός τίτλων. Η ύπαρξη τέτοιων μεγάλων βιβλιοθηκών επιβάλλει και ένα συγκεντρωτικό υπόδειγμα που στηρίζεται κύρια ή αποκλειστικά στην "κεντρική" βιβλιοθήκη. Το ΕΚΤ θεώρησε ότι ήταν επιτακτική ανάγκη, το δίκτυο να στηριχτεί στην αποκεντρωμένη κατανομή του πληροφοριακού υλικού, να αξιοποιήσει και τον πιο απομακρυσμένο-απομονωμένο πληροφοριακό πόρο και ταυτόχρονα να επιβαρύνει την κάθε βιβλιοθήκη με το ελάχιστο δυνατό φόρτο διαχειριστικών και διοικητικών εργασιών (καταγραφή παραγγελιών, στατιστική, λογιστική και οικονομική παρακολούθηση της χρήσης). Το δίκτυο χαρακτηρίζεται από **κεντρική διαχείριση** από το ΕΚΤ και πλήρως **αποκεντρωμένη λειτουργία** από τις **βιβλιοθήκες-μέλη του δικτύου**. Το "ακτινωτό" υπόδειγμα ανάπτυξης (σχήμα 1), στο οποίο βασίζεται, επιτρέπει σε κάθε σημείο της περιφέρειας να "επικοινωνεί", μέσω δικτύων, με οποιοδήποτε άλλο σημείο της περιφέρειας με μία και μόνη σύνδεση με το κέντρο. Κάθε βιβλιοθήκη-χρήστης θεωρεί όλες τις υπόλοιπες ως ενιαίο σύνολο από το οποίο έχει τη δυνατότητα να προμηθευτεί φωτοαντίγραφα. Το ίδιο συμβαίνει με κάθε βιβλιοθήκη-προμηθευτή, αφού αντιμετωπίζει τις υπόλοιπες ως ενιαίο σύνολο, το οποίο πρέπει να προμηθεύσει με τα φωτοαντίγραφα που της παραγγέλλει. Το υπόδειγμα αυτό περιορίζει στο ελάχιστο αναγκαίο επίπεδο τις εργασίες που αναλαμβάνουν οι βιβλιοθήκες-μέλη, μειώνει στο ελάχιστο τον απαιτούμενο από κάθε βιβλιοθήκη εξοπλισμό, λογισμικό και χρόνο εκπαίδευσης και κυρίως χρόνο για την αποστολή ή λήψη των παραγγελιών.

Λειτουργία του Δικτύου

Για τον περιορισμό πιθανών δυσλειτουργιών, στην πρώτη φάση της κανονικής λειτουργίας του δικτύου συμφωνήθηκε η συμμετοχή βιβλιοθηκών οι οποίες λειτουργούν και ως χρήστες και ως προμηθευτές του δικτύου, αποκλείονται δηλαδή βιβλιοθήκες που για κάποιους λόγους δεν είναι σε θέση να λειτουργήσουν ως προμηθευτές. Αυτό γίνεται για να επιτευχθεί ισορροπημένη χρήση και να επιμεριστεί το βάρος των παρεχόμενων υπηρεσιών σε όλες τις βιβλιοθήκες. Σε δεύτερη φάση και εφόσον παγιωθούν οι διαδικασίες και οι λειτουργίες, προβλέπεται να επιτραπεί η συμμετοχή και σε βιβλιοθήκες που θα λειτουργούν μόνον ως χρήστες. Μεμονωμένοι χρήστες θα αποκτήσουν το δικαίωμα άμεσης αξιοποίησης των υπηρεσιών του δικτύου σε μια τρίτη φάση και εφόσον εξασφαλιστεί στην πράξη η είσπραξη των αντίστοιχων χρεώσεων.

Το σύστημα επιτρέπει την παραγγελία ακόμη και χωρίς τη χρήση της online βάσης δεδομένων του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών (ΣΚΠ). Ωστόσο η αξιοποίηση του ΣΚΠ, πριν από κάθε παραγγελία και ο έλεγχος για την ύπαρξη των συγκεκριμένων περιοδικών στη συλλογή των βιβλιοθηκών του δικτύου, έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη υψηλού ποσοστού απόκρισης στις παραγγελίες. Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει, κατά την διάρκεια της μέχρι τώρα λειτουργίας του δικτύου, το 95%.

Ο ρόλος του ΕΚΤ

Ο ρόλος του ΕΚΤ στο δίκτυο είναι πράγματι καθοριστικός. Σχεδίασε και εγκατέστησε την υποδομή, εξασφαλίζει όλες τις διαδικασίες που απαιτούνται σε κεντρικό επίπεδο, συντονίζει την λειτουργία και αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του ανθρωποδικτύου που αναπτύσσεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς. Συγκεκριμένα παρέχει για την λειτουργία του δικτύου:

- τον υπολογιστικό εξοπλισμό του διαθέτη (host computer) ΕΡΜΗ,
- τις δικτυακές συνδέσεις με όλα τα διαθέσιμα δίκτυα στη χώρα (INTERNET- ARIADNE-FORTHNET, HELLASPAC, επιλεγόμενο)
- το λογισμικό για τη διαχείριση της βάσης δεδομένων του ΣΚΠ καθώς και τη διαχείριση των παραγγελιών,
- την στατιστική και τιμολογιακή παρακολούθηση των παραγγελιών,
- τον μηχανισμό είσπραξης των τιμολογίων από τους υπόχρεους και της καταβολής προς τους δικαιούχους,
- τη διαδικασία ενημέρωσης του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών,
- την βασική εκπαίδευση στους χρήστες με ειδικά σεμινάρια
- την υποστήριξη των χρηστών με επισκέψεις στους χώρους εργασίας,
- την λειτουργία γραφείου υποστήριξης (help desk) για επίλυση προβλημάτων που ανακύπτουν από την καθημερινή λειτουργία του δικτύου,
- την προβολή του δικτύου στις βιβλιοθήκες, στους τελικούς χρήστες (Πανεπιστημιακούς, Ερευνητές, Επιχειρήσεις), στις ομάδες λήψης αποφάσεων (πολιτική ηγεσία),
- την συμμετοχή σε προγράμματα για να εξασφαλίζεται η χρηματοδότηση της ανάπτυξης του.

Για την χάραξη της τιμολογιακής πολιτικής ο ρόλος του ΕΚΤ είναι συμβουλευτικός, οι αποφάσεις λαμβάνονται από ανοιχτή επιτροπή εκπροσώπων των βιβλιοθηκών.

Στατιστικά χρήσης

Ο πίνακας 1 παρουσιάζει την χρήση του δικτύου από τις συμμετέχουσες βιβλιοθήκες στο χρονικό διάστημα από 1/2/1994 έως 30/4/1995. Σημειώνεται ότι μόνον 6 βιβλιοθήκες³ συμμετείχαν τους πρώτους 10 μήνες της πιλοτικής λειτουργίας. Οι υπόλοιπες συμμετέχουν στο δίκτυο για χρονικό διάστημα ενός έως τεσσάρων μηνών. Αυτός είναι ένας από τους βασικούς λόγους για τις διαφορές στα επίπεδα χρήσης που παρατηρούνται. Ο πίνακας είναι διπλής εισόδου. Στην πρώτη (οριζόντια) σειρά παρουσιάζονται οι συντομογραφίες των ονομάτων των βιβλιοθηκών-προμηθευτών ενώ στην πρώτη (κάθετη) στήλη οι συντομογραφίες των βιβλιοθηκών-χρηστών.

Η τελευταία στήλη παρουσιάζει το σύνολο των παραγγελιών του χρήστη που εκτελέστηκαν από το σύνολο των προμηθευτών του δικτύου για λογαριασμό του.

Η τελευταία σειρά παρουσιάζει το σύνολο των παραγγελιών που εκτέλεσε ο προμηθευτής για την κάλυψη των αναγκών όλων των χρηστών του δικτύου.

Κάθε κυψέλη περιλαμβάνει τέσσερις αριθμούς, έναν απόλυτο και τρεις ποσοστιαίους.

Ο πρώτος αριθμός κάθε κυψέλης, με την ένδειξη: *αριθμός παραγγελιών*, αναφέρεται στον συνολικό αριθμό των παραγγελιών που εκτελέστηκαν από τον προμηθευτή της στήλης μετά από παραγγελία του χρήστη της σειράς.

Ο δεύτερος αριθμός με την ένδειξη: *% επί της σειράς*, αναφέρεται στο μερίδιο κάλυψης του χρήστη της σειράς από τον προμηθευτή της στήλης ως ποσοστό επί της εκατό, των συνολικών παραγγελιών του χρήστη από όλους τους προμηθευτές του δικτύου.

Ο τρίτος αριθμός με την ένδειξη: *% επί της στήλης*, αναφέρεται στο μερίδιο κάλυψης του προμηθευτή της στήλης προς τον χρήστη της σειράς, ως ποσοστό επί της εκατό, των συνολικών παραγγελιών του προμηθευτή προς όλους τους χρήστες του δικτύου.

Ο τέταρτος αριθμός με την ένδειξη: *% επί του γενικού συνόλου*, αναφέρεται στο όγκο συναλλαγών του χρήστη της σειράς από τον προμηθευτή της στήλης ως ποσοστό επί της εκατό, των συνολικών παραγγελιών όλου του δικτύου.

Παράδειγμα:

Η ανάγνωση της κυψέλης που αντιστοιχεί στον προμηθευτή ΕΙΕ (5η στήλη προμηθευτών) και στον χρήστη ΚΡΗΤ ΘΕΤ (Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Θετικών Επιστημών, Ηράκλειο, 1ος προμηθευτής της δεύτερης σελίδας του πίνακα) έχει ως εξής:

1. Η βιβλιοθήκη του ΕΙΕ (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα) εκτέλεσε **839** παραγγελίες για λογαριασμό της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ηράκλειο.

Οι παραγγελίες αυτές αποτελούν

³ Οι βιβλιοθήκες ΕΙΕ, ΤΕΕ Αθήνας, Κεντρική Πανεπιστημίου Πατρών, ΑΠΘ τμήμα Φυσικής και Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Κρήτης Θετικών Επιστημών Ηράκλειο, Πανεπιστήμιο Κρήτης Ρέθυμνο

2. το **70,09%** του συνόλου των **1.197** παραγγελιών της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ηράκλειο, ως χρήστη,
3. το **56,80%** του συνόλου των **1.490** παραγγελιών του ΕΕ ως προμηθευτή και
4. το **30,30%** του γενικού συνόλου των **2.792** παραγγελιών του δικτύου.

Από τον πίνακα 1 προκύπτει ότι, μέχρι τώρα, ο μεγαλύτερος προμηθευτής του δικτύου είναι η βιβλιοθήκη του ΕΕ και ο μεγαλύτερος χρήστης η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ηράκλειο.

Από τα στοιχεία του πίνακα 1 διαφαίνεται ήδη ο σχηματισμός των πρώτων υποομάδων συνεργαζόμενων βιβλιοθηκών. Η ενημέρωση του πίνακα με στοιχεία, σε τακτά χρονικά διαστήματα και μετά από ένα εύλογο χρονικό διάστημα λειτουργίας του δικτύου, θα αποδειχθεί χρησιμότερη για τον συντονισμένο σχεδιασμό για την ορθολογική αναδιάρθρωση των επιμέρους συλλογών.

Προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης

Οι τομείς ανάπτυξης του δικτύου για τα επόμενα τρία χρόνια, μπορούν να συνοψιστούν στις παρακάτω δράσεις:

1. Επέκταση του αριθμού των συμμετεχουσών βιβλιοθηκών, κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους των βιβλιοθηκών που περιλαμβάνονται στο ΣΚΠ.
2. Εξασφάλιση συμφωνιών με πηγές του εξωτερικού για διοχέτευση των ανεκτέλεστων από τις ελληνικές βιβλιοθήκες παραγγελιών και απόκτηση αντιγράφων σε ουσιαστικά χαμηλότερες τιμές.
3. Συνδυασμένη χρήση του δικτύου με εγκατάσταση στον ΕΡΜΗ, βάσεων δεδομένων τρέχουσας πληροφόρησης (π.χ. Current contents, SWETS scan, Articlesfirst, κλπ.)
4. Συνεργασία μεταξύ ομοειδών βιβλιοθηκών για ορθολογική κατανομή συλλογών και επέκταση της συνολικής Εθνικής Συλλογής.
5. Ψηφιοποίηση και μεταβίβαση των εγγράφων μέσω δικτύων υψηλών ταχυτήτων.
6. Ανοιγμα του δικτύου σε μεμονωμένους χρήστες εντός της χώρας.
7. Ανοιγμα του δικτύου σε χρήστες από το εξωτερικό.

Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Για τις παραγγελίες που δίνονται online, μέσα από το δίκτυο, ισχύει ότι ακριβώς και για τις παραγγελίες που δίνονται με την φυσική παρουσία του χρήστη στην βιβλιοθήκη ή με την αποστολή fax ή επιστολής. Ουσιαστικά, πέρα από την ευκολία, αξιοπιστία εμπέλεια και ταχύτητα που συνεπάγεται η χρήση του δικτύου, οι όροι που αφορούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας παραμένουν οι ίδιοι. Για την κατοχύρωση των βιβλιοθηκών που συμμετέχουν στο δίκτυο, το ΕΚΤ τροφοδοτεί κάθε βιβλιοθήκη του δικτύου με ενιαίο έντυπο παραγγελίας στο πρότυπο της IFLA. Ο τελικός χρήστης υπογράφει το εν λόγω έντυπο, δηλώνοντας ότι η αναπαραγωγή είναι για προσωπική χρήση του παραγγέλλοντος τελικού χρήστη, δεν γίνεται για εμπορικούς σκοπούς αλλά για ερευνητικούς.

Το πρόβλημα της ιδιοκτησίας των πνευματικών δικαιωμάτων δεν απασχολεί το δίκτυο, στην παρούσα φάση της ανάπτυξης του. Το πρόβλημα θα ανακύψει όταν ξεκινήσει η ψηφιοποίηση υλικού και η αποστολή του μέσω δικτύων υψηλών ταχυτήτων. Όμως αυτό

θα αποτελέσει ίσως ακόμη μια πίεση προς την κατεύθυνση της ορθολογικής ανασύνθεσης των συλλογών των επιμέρους βιβλιοθηκών.

Μια πρώτη επεξεργασία έγινε με στοιχεία που προκύπτουν από την online βάση δεδομένων του Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών. Η μελέτη έδειξε ότι το σύνολο των 142 βιβλιοθηκών του καταλόγου περιλαμβάνει 45.370 συνδρομές, οι οποίες αντιστοιχούν μόνον σε 19.162 τίτλους. Επομένως ο "συντελεστής αλληλοκάλυψης" ανέρχεται στο 2,36 (=συνδρομές για κάθε τίτλο). Ως εθνική οικονομία καταβάλλουμε πολύ μεγαλύτερα ποσά για πολλαπλές συνδρομές των ίδιων τίτλων από διαφορετικές βιβλιοθήκες. Έχουν όφελος οι ελληνικές βιβλιοθήκες να αντικαταστήσουν έναν αριθμό από τις επαναλαμβανόμενες συνδρομές με άλλες οι οποίες δεν υπάρχουν στην χώρα τις Αυτό μπορεί να συμβεί αφού προηγουμένως εξασφαλισθούν τα παρακάτω:

1. Να παγιωθεί η λειτουργία του δικτύου και να κερδίσει την εμπιστοσύνη των βιβλιοθηκών
2. Να επεκταθεί το δίκτυο σε μεγαλύτερο αριθμό βιβλιοθηκών.
3. Να εγκατασταθούν στον ΕΡΜΗ βάσεις δεδομένων τρέχουσας βιβλιογραφίας (π.χ SWETS scan, Current contents, Articlesfirst). Με αυτό τον τρόπο θα αντικατασταθεί η ενημέρωση των χρηστών που προέρχεται από την "φυλλομέτρηση" των εκάστοτε πρόσφατων τευχών από τις προθήκες με την Επιλεκτική Διάχυση Πληροφοριών (Selective Dissemination of Information, SDI).
4. Να συνεργαστούν οι ομοειδείς βιβλιοθήκες μεταξύ τους ώστε να αποφασίσουν από κοινού και με ορθολογικά κριτήρια τις αλλαγές στις συνδρομές τους.

Ηδη οι **42** βιβλιοθήκες που συνεργάζονται στο δίκτυο αριθμούν συνολικά **14.405** τίτλους και **26.930** συνδρομές. Ο συντελεστής αλληλοκάλυψης είναι μόνον **1,86** (= συνδρομές ανά τίτλο).

Συμπεράσματα

Η Ελλάδα, με καθυστέρηση αρκετών αιώνων, αποκτά **Εθνικό Δίκτυο Συνεργασίας Βιβλιοθηκών**, με πρωτοβουλία του ΕΚΤ και με την ομολογουμένως αξιόπαινη και υπεράνθρωπη προσπάθεια που καταβάλουν οι βιβλιοθηκονόμοι στις βιβλιοθήκες-μέλη του δικτύου στις γνώριμες αντίξοες συνθήκες.

Η αξιοποίηση του δικτύου, υπό τις προϋποθέσεις που τίθενται παραπάνω, με την απαραίτητη αρχική επένδυση για την απόκτηση του σχετικού εξοπλισμού και την εξασφάλιση του αναγκαίου προσωπικού, μπορεί να εξοικονομήσει ποσά ικανά για την επέκταση της Εθνικής Συλλογής Περιοδικών σε βαθμό που πλησιάζει το διπλάσιο.

Η εξωτερικές οικονομίες, που συναπάγεται η παγίωση της λειτουργίας του δικτύου, είναι απείρως μεγαλύτερες των άμεσων, ορατών και εκτιμώμενων οικονομικών οφελιών που περιγράφονται στο άρθρο. Σ' αυτές συμπεριλαμβάνεται η πολλαπλή αξιοποίηση του υλικού κάθε βιβλιοθήκης από το σύνολο των χρηστών όλων των βιβλιοθηκών της χώρας, μετρατρέποντας έτσι παρελθούσες δαπάνες (για την απόκτηση του υλικού) σε μελλοντικές επενδύσεις (με την αξιοποίηση του).

Η καταβολή μελλοντικών τελών για δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας δεν αποτελεί εμπόδιο για τις βιβλιοθήκες του δικτύου αλλά έναν ακόμη λόγο για την ορθολογική

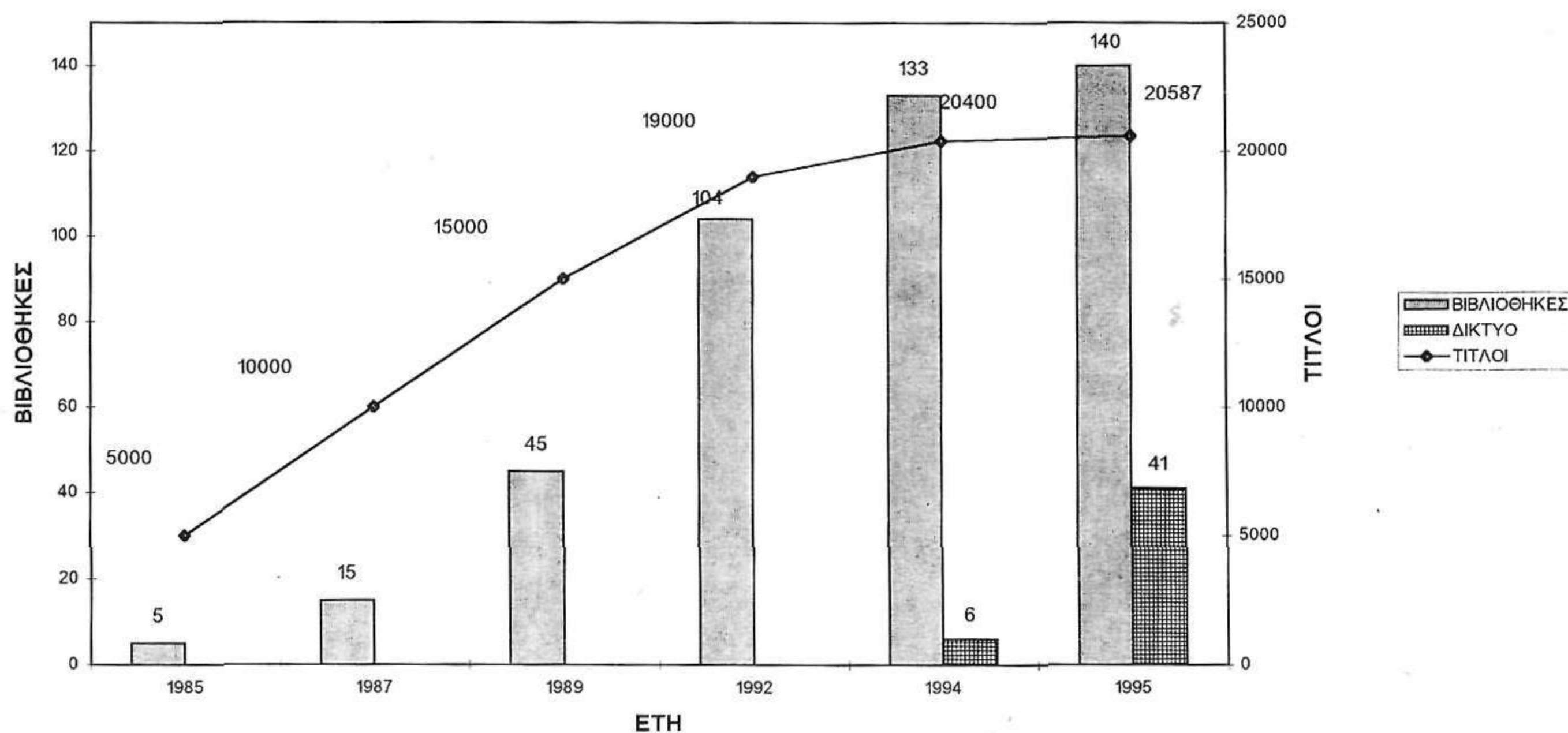
κατανομή των επιμέρους συλλογών, με στόχο την διεύρυνση της Συνολικής Εθνικής Συλλογής.

Ωστόσο εάν οι βιβλιοθήκες (=βιβλιοθηκονόμοι-χρήστες-διοικήσεις) επιθυμούν να συνεχίσουν να έχουν τον χαρακτήρα τους, πρέπει η οργάνωση των βιβλιοθηκών μέσα από τα επιστημονικά και κλαδικά τους όργανα να πιέζει προς την κατεύθυνση μιας δίκαιης ισορροπίας μεταξύ δικαιώματος του δημιουργού (στην πράξη διάβαζε μεγάλων εκδοτικών οίκων του εξωτερικού) και του δικαιώματος της διάδοσης της γνώσης.

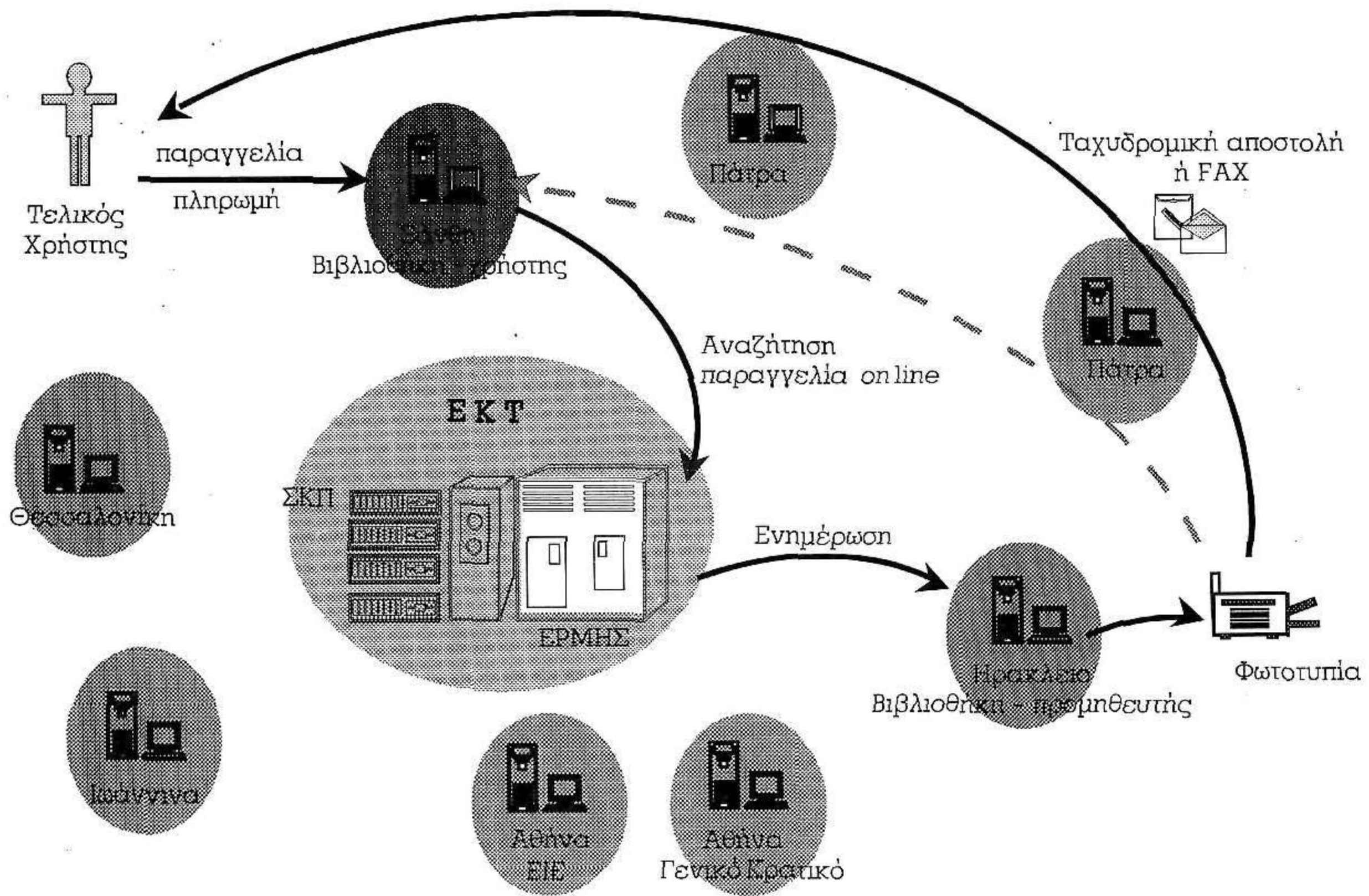
Εάν το τελευταίο δεν επιτευχθεί, τότε πιθανά θα είμαστε μάρτυρες μιας κατάστασης που ενώ η τεχνολογική ανάπτυξη επιτρέπει η θεσμική κατοχύρωση ορισμένων συμφερόντων θα εμποδίζει την ελεύθερη διάδοση των πληροφοριών.

Διάγραμμα 1

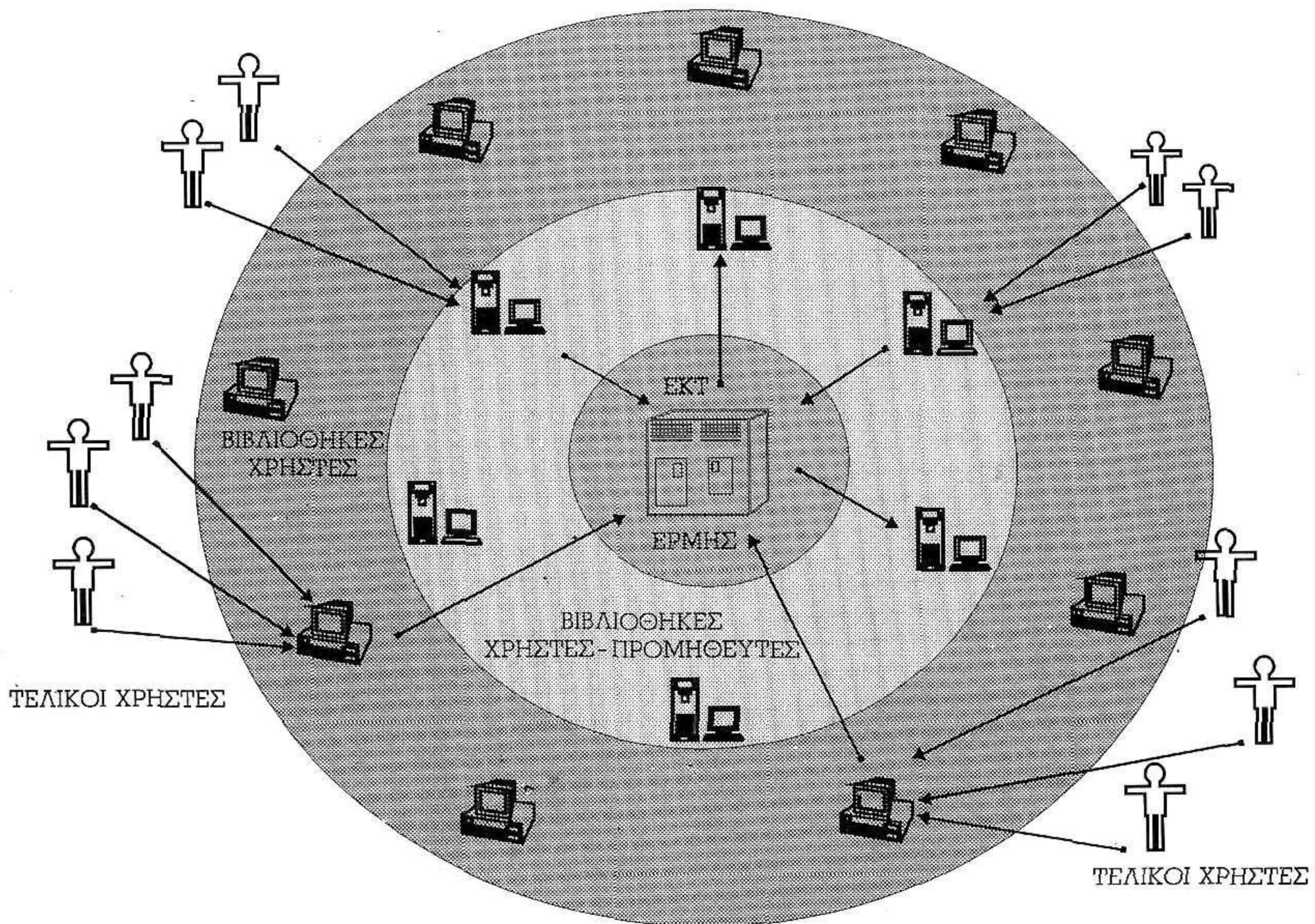
ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ - ΔΙΚΤΥΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ Ε&Τ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ ΦΩΤΟΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ ONLINE

ΣΧΗΜΑ 1.
ΔΙΚΤΥΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ.
ΔΟΜΗ ΔΙΚΤΥΟΥ.

Πίνακας 2

Οικονομική αποτίμηση περιορισμού ή αλλαγής αλληλοκαλυπτόμενων συνδρομών

A	B	Γ	Δ	Ε	ΣΤ	Z	Η
				A x Δ	E x ΜΚΣ*	A x ΜΚΣ*	(E-A) x ΜΚΣ*
ΠΛΗΘΟΣ ΤΙΤΛΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΙΤΛΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ	ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΛΛΗΛΟ ΚΑΛΥΠΤΟΜΕΝΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ	ΕΛΑΧΙΣΤΟ ** ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΟΦΕΛΟΣ (σε εκατομ. δρχ)	ΜΕΓΙΣΤΟ *** ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΟΦΕΛΟΣ* (εκατομ. δρχ)
10.771	56%	56%	1	10.771	1.539		
3.303	17%	73%	2	6.606	944	472	472
1.654	9%	82%	3	4.962	709	236	473
1.031	5%	87%	4	4.124	589	147	442
676	4%	91%	5	3.380	483	97	386
503	2,625%	93,612%	6	3.018	431	72	359
314	1,639%	95,251%	7	2.198	314	45	269
248	1,294%	96,545%	8	1.984	283	35	248
172	0,898%	97,443%	9	1.548	221	25	197
124	0,647%	98,090%	10	1.240	177	18	159
85	0,444%	98,534%	11	935	134	12	121
69	0,360%	98,894%	12	828	118	10	108
45	0,235%	99,128%	13	585	84	6	77
29	0,151%	99,280%	14	406	58	4	54
27	0,141%	99,421%	15	405	58	4	54
17	0,089%	99,509%	16	272	39	2	36
10	0,052%	99,562%	17	170	24	1	23
11	0,057%	99,619%	18	198	28	2	27
9	0,047%	99,666%	19	171	24	1	23
11	0,057%	99,723%	20	220	31	2	30
10	0,052%	99,776%	21	210	30	1	29
11	0,057%	99,833%	22	242	35	2	33
9	0,047%	99,880%	23	207	30	1	28
3	0,016%	99,896%	24	72	10	0,43	10
3	0,016%	99,911%	25	75	11	0,43	10
2	0,010%	99,922%	26	52	7	0,29	7
2	0,010%	99,932%	27	54	8	0,29	7
1	0,005%	99,937%	28	28	4	0,14	4
2	0,010%	99,948%	29	58	8	0,29	8
1	0,005%	99,953%	30	30	4	0,14	4
2	0,010%	99,963%	32	64	9	0,29	9
2	0,010%	99,974%	34	68	10	0,29	9
2	0,010%	99,984%	35	70	10	0,29	10
1	0,005%	99,990%	38	38	5	0,14	5
1	0,005%	99,995%	39	39	6	0,14	5
1	0,005%	100,000%	42	42	6	0,14	6
19.162	100,000%			45.370	6.481	2.737	3.744
Ποσοστό επί του Ετήσιου Συνολικού Κόστους Ετήσιας Εθνικής Συλλογής					100%	42%	58%

Σημειώσεις

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΕΙΕ (σε εκατομ. δρχ.)

Ετήσιο Κόστος Συνδρομών ΕΙΕ	200
Πλήθος Συνδρομών ΕΙΕ	1.400
* ΜΚΣ = Μέσο Κόστος Συνδρομής	0,143

** ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΟΦΕΛΟΣ: περιορισμός ή αλλαγή συνδρομής μόνο σε 1 βιβλιοθήκη για κάθε επαναλαμβανόμενο τίτλο

*** ΜΕΓΙΣΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΟΦΕΛΟΣ: περιορισμός ή αλλαγή συνδρομής σε Δ-1 βιβλιοθήκες για κάθε επαναλαμβανόμενο τίτλο

Τα στοιχεία της στήλης Α και Δ προέρχονται από τη Βάση Δεδομένων Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών του ΕΚΤ.